

System psychologických věd

Psychologické vědy

= vědy o duševním životě, *duševnu*, které specifickým způsobem odráží skutečnost ve formě počitků, vjemů, představ, paměti, myšlení, citů atp.

(Kohoutek, 2000)

DUŠEVNO (psychika)

- je nejvyšší regulační soustava organismu.
- je dynamickým a relativně trvalým systémem obecných, skupinových a individuálních duševních procesů, stavů a vlastností.
- se projevuje chováním a prožíváním

Prožívání

- je subjektivní, jedinečné a probíhá v určitém čase
- nedá se vždy dokonale vyjádřit řečí, někdy je přesněji vyjadřuje „mluva těla“
- může být příčinou chování

Chování

- je **souhrn vnějších projevů člověka**
- je ovlivněno interakcí s vnějším prostředím, zejména společenským
- má různou míru *adaptivnosti* (přizpůsobivosti) nebo *expresivnosti* (spontánnosti)
- je možné rozdělit na **spontánní** (bez vnějších podnětů), **reaktivní** (v důsledku působení vnějších podnětů) a na **operativní** (souhrn složité aktivity člověka při vykonávání nějakého úkolu).

Duševní procesy

Jsou aktuální činnosti **poznávací, citové a volní** (vnímání, cítění, rozhodování, pamatování, představování a myšlení).

Jejich výsledkem je např. vjem (apercepce), představa, cit, emoce, rozhodnutí.

Duševní stavy

Tvoří **aktuální, dočasné pozadí duševních procesů.**

Můžeme si je představit jako určité krátkodobé nebo dlouhodobé vyladění mozku, např. **úzkost, strach, radost, smutek, vnitřní neklid, únava, vyčerpání** atp.

Svémi dopady na procesy a výkony mohou být **kladné i záporné.**

Mění se v průběhu dne nebo i delší doby.

Duševní vlastnosti

jsou výsledky interakce genetických informací a duševních procesů a stavů v oblasti schopností, temperamentu a charakteru (např. nadprůměrná inteligence, vytrvalost, extraverte, introverze, submise, dominance, zvýšená neurotičnost).

Předmětem psychologických věd

jsou tři skupiny jevů:

- a) Podněty (stimuly), které na psychiku (osobnost, organismus) působí, a to jak z vnějšího, tak z vnitřního prostředí
- b) Zákonitosti mozkového zpracování těchto podnětů (informací)
- c) Jak se toto zpracování projevuje ve vnějším chování a ve vnitřních zážitcích člověka

Cílem psychologických věd je

- vědecky poznat a **popsat** duševní jevy, jejich zákonitosti, psychickou regulaci činnosti a chování
- **seřadit** získaná fakta do logické soustavy
- **vysvětlit** je
- a na základě toho **předvídat**
- a **ovlivňovat** (regulovat) chování a prožívání člověka, případně jiných živočichů

Psychologické vědy

jsou na hranici mezi vědami přírodními a vědami společenskými.

Zákonitosti psychiky

mají většinou **stochastickou** = pravděpodobnostní povahu

V podstatě je předmětem psychologie **zkušenost člověka v duševní oblasti** (zkušenost získáváme buď přímo, nebo prostřednictvím dalších osob.

Psychologické disciplíny:

- a) **Vědy základní** – studují zákonitosti duševna převážně (ale nejenom) teoreticky
- b) **Vědy užité** – studují duševní jevy převážně (ale nejenom) se zřetelem k potřebám praxe

Základní (teoreticko-praktické) psychologické vědy

- 1) Obecná psychologie
- 2) Psychologie osobnosti
- 3) Psychopatologie
- 4) **Ontogenetická (vývojová) psychologie**
- 5) Biologická psychologie
- 6) Sociální psychologie
- 7) Srovnávací (diferenční) psychologie
- 8) Zoopsychologie

Užití (prakticko-teoretické) psychologické vědy

- 1) Psychologie práce
- 2) Stavební psychologie
- 3) Inženýrská psychologie
- 4) Průmyslová psychologie
- 5) Pedagogická psychologie
- 6) Klinická psychologie
- 7) Forenzní (soudní) psychologie
- 8) Poradenská psychologie

Základní (teoreticko-praktické) psychologické vědy

1. Obecná psychologie

- studuje zákonitosti duševní činnosti normální dospělého člověka současné civilizace
- poskytuje ostatním psychologickým vědám pojmový a poznatkový aparát.

Základní (teoreticko-praktické) psychologické vědy

2. Psychologie osobnosti

- zkoumá strukturu a dynamiku osobnosti i její utváření

3. Psychopatologie

- zkoumá, popisuje a vysvětluje abnormality, chorobné změny duševna při duševních chorobách nebo poruchách
- je to obor psychologie zabývající se obecnými příčinami a projevy psychických poruch

4. Ontogenetická (vývojová) psychologie

- studuje zákonitost i vývoje lidského duševna od početí ke smrti a charakterizuje jednotlivá vývojová období

5. Biologická psychologie

- studuje utváření duševna biologickými činiteli (např. dědičností, chorobami apod.)
- studuje biologickou determinaci duševna
- zabývá se biologicko-psychologickou determinací (podmíněností, závislostí) psychických jevů (činností vyšší nervové soustavy, žlázami s vnitřní sekrecí).

Základní (teoreticko-praktické) psychologické vědy

6. Sociální psychologie

- objasňuje sociální (společenskou) determinaci psychických jevů, studuje vliv společenských činitelů a skupin (seskupení) na utváření individuálního duševna

Základní (teoreticko-praktické) psychologické vědy

7. Srovnávací (diferenční) psychologie

- zjišťuje a vysvětluje rozdíly mezi lidmi, např. vzhledem k pohlaví, národní a rasové příslušnosti, kultuře apod.

Základní (teoreticko-praktické) psychologické vědy

8. Zoopsychologie

- zkoumá duševno zvířat a na různých stupních vývoje

Užité (prakticko-teoretické) psychologické vědy

1. Psychologie práce

- zkoumá duševno a osobnost člověka v pracovní činnosti

Užité (prakticko-teoretické) psychologické vědy

2. Stavební psychologie

- zkoumá vliv staveb na psychiku člověka

Užité (prakticko-teoretické) psychologické vědy

3. Inženýrská psychologie

- zkoumá vztahy lidské psychiky a strojů (vývoj kabiny kosmické lodi, konstrukce podmořských laboratoří pro oceánografický výzkum, interakce člověk – počítač)

Užité (prakticko-teoretické) psychologické vědy

4. Průmyslová psychologie

- zabývá se např. výběrem, trénováním, motivací pracovníků pro konkrétní firmy a podniky, výzkumem chování spotřebitelů apod.

Užité (prakticko-teoretické) psychologické vědy

5. Pedagogická psychologie

- studuje změny v duševní činnosti a osobnosti člověka způsobené výchovně vzdělávacím procesem
- zkoumá podmínky, průběh a výsledky vyučování a výchovy z psychologického hlediska

6. Klinická (zdravotnická) psychologie

- studuje dušení činnosti a osobnost v průběhu léčení, psychokorekce a psychorehabilitace.
- zabývá se psychikou a psychickou regulací při různých onemocněních, zjišťuje (diagnostikuje) psychické poruchy a zúčastňuje se jejich léčení

Užité (prakticko-teoretické) psychologické vědy

7. Forenzní (soudní) psychologie

- uplatňuje se v soudní praxi, např. při zjišťování psychologických vlastností a zvláštností delikventů, při výslechu a posuzování výpovědi svědků, při posuzování normality provinilců, doporučuje soudu, komu má předat děti do výchovy a výživy při rozvodu rodičů apod.

Užité (prakticko-teoretické) psychologické vědy

8. Poradenská psychologie

- zabývá se školním, výchovným, profesním, předmanželským a manželským poradenstvím, např. příčinami a odstraňováním školní neúspěšnosti, maladaptacemi ve studiu a v povolání, diagnostikou a nápravou závad chování, řešením předmanželských a manželských konfliktů atp.

Ve vývoji psychologických věd můžeme sledovat tři stupně:

1. Přípravné stádium – s dílčími poznatky hlavně spekulativního, ale i empirického rázu (opírají se obvykle o minimální počet zkoumaných osob)
2. Předvědecké stádium charakterizované málo systematickým sbíráním izolovaných faktů na malém počtu zkoumaných osob a úsilím o jejich popis i vysvětlení
3. Vědecké stádium, v němž je možno rozlišit **fázi empirickou**, (poznatky založeny na systematickém a plánovitém pozorování skutečnosti a **fázi experimentální** (usiluje o integrovaný, týmový a komplexní výzkum, opírá se často o statistiku umožňující srovnávání a exaktní zobecňování poznatků).